

Videnscenter Sølund Skanderborg
- viden i fællesskab

TEMA

Perspektiver på normalitet

Lykken er!

Vi ved, at normaltstanden af lykke er en individuel følelse, som kan fodres ved at være sammen med andre, hvorved følelsen af lykke bliver en del af fællesskabet.

S. 4-9

Normal eller optimal - i et pårørendeperspektiv

Hvad stiller man op, når man er i familie med et menneske, som adskiller sig væsentligt fra det normale?

S. 22-25

Normalitet i forandring

I det daglige støder vi ofte på ordet "normal". Sommetider i forklædninger som "normalområdet" eller "normalfordeling".

S. 26-29

UDDANNELSE | 2021

Seksualitet og intellektuel funktionsnedsættelse i et integrativt neuropædagogisk perspektiv

Udviklingsbaseret neuroaffektiv pædagogik

Efteruddannelse

Introduktion til integrativ neuropædagogik

Genopfriskning af neuropædagogik

Demens og udviklingshæmning

INDHOLDSFORTEGNELSE

03	Leder
04	Lykken er!
22	Normal eller optimal – i et pårørendeperspektiv
26	Normalitet i forandring

UDDANNELSER 2021

11	VISS tilbyder
12	Arbejdspladskurser
14	VISS - Viden i fællesskab
AKTUELLE KURSER	
15	Demens og udviklingshæmning
15	Genopfriskning af neuropædagogik
16	Grundlæggende medicinkursus
16	Introduktion til integrativ neuropædagogik
16	Seksualitet og intellektuel funktionsnedsættelse i et integrativt neuropædagogisk perspektiv
17	Sorg og tab for mennesker med udviklingshæmning
17	Styrk din praksis i arbejdet med autister
18	Udviklingsbaseret neuroaffektiv psykoterapi
18	Udviklingsbaseret neuroaffektiv pædagogik
20	Efteruddannelser

Redaktion Leder, Jette Lorenzen. Udviklingskonsulent, Søren Lytzau. Specialpædagogisk konsulent, Susanne Christina Drachmann, Kommunikationskonsulent, Liselotte Kruse Balslev Hansen

Fotos Henriette Klausen **Design og produktion** SRPG Designbureau srpgdk **Tryk** CS Grafisk A/S

Deadline næste nr: Den 28-04-2021 / Nr. 41 2021 Årgang 15
Videnscenter Sølund Skanderborg / Dyrehaven 10 C / 8660 Skanderborg
Telefon 8794 8030 / viss@skanderborg.dk / www.viss.dk

Af Jette Lorenzen, leder af VISS

FOKUS PÅ DET UNIKKE

Vi lever i en verden, hvor vi hylder det unikke, i betydningen det særlige og enestående, som kan udfordre vores intellekt og kreativitet. Men hvis det unikke bliver for særligt og krydser grænsen fra det normale til det unormale, ændres betydningen af det unikke og bliver i stedet til det ejendommelige og det, "der er lidt uden for nummer".

Måske vil vi ved at fokusere på det, der i det normale samfund betegnes som unormalt, blive beriget med unikke perspektiver på det normale, der vil give os anledning til at genoverveje, hvori normaliteten består.

Som pårørende til et barn med funktionsnedsættelse konfronteres man i mødet med de specialiserede tilbud og myndighederne med nye kommunikationsformer, strukturer og ikke mindst fokus på optimering og økonomi. Kunsten bliver ifølge artiklen, "Normal eller optimal - i et pårørendeperspektiv" af Camilla Grann, at få det bedste ud af det, og det normale kommer til at stå over for det optimale. Livet og vilkårene med et familiemedlem med funktionsnedsættelse er langt fra normalt, men alligevel stræber mange efter drømmen om det normale liv. Hvad det kommer til at betyde for familierne, kan du læse mere om i den anden artikel.

Fremfor at fokusere på det normale skal vi måske i stedet hylde det unormale og fremhæve det ejendommelige som det unikke? Det er den filosofi, der danner baggrund for LykkeLiga, det nationale fællesskab for børn med udviklingshandicaps og deres familier, og for deres legekammerat, detailhandelsvirksomheden NORMAL. Lykkelige er sat i verden for at skabe en legeplads og et pauserum fra konfrontationen med det normale samfund. Her kan de dyrke glæden og lykken ved at være sammen om begejstringen ved at spille håndbold på en legende måde.

NORMAL leger i kommunikationen med begreber som normal og unik, og vil gerne provokere normalitetsbegrebet med den utraditionelle og skæve vinkel. Netop derfor er NORMAL også sponsor for LykkeLiga. I artiklen "Lykken er", af Jette Lorenzen og Liselotte K.B. Hansen kan du læse mere om det at søge normaltilstanden af lykke, som fodres ved at være sammen med andre, hvorved følelsen af lykke går fra at være en individuel til en fællesskabsfølelse.

Normalitetsbegrebet og oplevelsen af det normale har altid været under forandring, hvis vi ser det i et historisk perspektiv. Det er afsættet for den sidste artikel "Normalitet i forandring" af Søren Lytzeau, som har en oplysende og spændende drøftelse af normalitetsbegrebets filosofiske og historiske perspektiver med Lars-Henrik Schmidt. Når barnet, den unge, voksne eller pårørende til samme møder specialpædagogikken, skal personen ifølge Lars-Henrik Schmidt indrette sig efter, at alle er forskellige fra alle andre. Det unormale bliver normalt, og vi befinder os alle på et kontinuum, hvor vi selv og andre er med til at definere det normale. Bliv udfordret på normalitetsbegrebets foranderlige væsen i tredje og sidste artikel i VISS-bladet.

I VISS har vi specialiseret os i ydelser inden for det "specialpædagogiske område" frem for det såkaldte "normalområde". Det betyder, at vi igennem hele vores arbejde, hvad enten der er tale om et kursus eller en udredning af en borger, konstant bliver udfordret på

at forstå det enkelte menneskes måske abnorme adfærd og se bag denne i forhold til den kontekst, mennesket indgår i. Du er velkommen til at kontakte os, hvis du har behov for hjælp til at forstå en borger. Du kan også søge inspiration i vores artikler eller i vores kursusudbud her i bladet eller på hjemmesiden.

OBS!! Er du medlem af Socialpædagogisk Landsforbund (SL), så husk, at du får 10% rabat på VISS' et- og todageskurser! Rabatkoden formidles af SL. Rabatten kan ikke kombineres med andre rabatordninger.

God læselyst!

Læs mere om VISS' tilbud s. 11
Hvis du vil vide mere, så klik dig ind på www.viss.dk - her kan du bl.a. også tilmelde dig nyhedsmailen VISS - viden i fællesskab.

LinkedIn

Følg os på LinkedIn
www.linkedin.com/company/viss

f Følg os på Facebook
www.facebook.com/viss.dk

LYKKEN ER!

Af Jette Lorenzen, leder af VSS, på baggrund af interview med Mikael Espensen, bestyrelsesformand og idemand hos LykkeLiga, det nationale fællesskab for børn med udviklingshandicaps – og af Liselotte Kruse Balslev Hansen, kommunikationskonsulent i VSS, på baggrund af interview med marketingansvarlig hos detailhandelsvirksomheden NORMAL, Liselotte Kirkelund

Vi higer som mennesker efter lykken, og alt efter den enkeltes individuelle mål for livet kan lykken findes mange steder, i familielivet, karrieren, et sundt og kreativt liv, i fællesskabet, rækken af forslag er mange. Når vi har læst undersøgelser, der har omtalt danskerne som verdens lykkeligste folk, så har vi ranket ryggen og tænkt, at det er normaltstanden.

VI ER LYKKELIGE!

Vi ved, at normaltstanden af lykke er en individuel følelse, som kan fodres ved at være sammen med andre, hvorved følelsen af lykke bliver en del af fællesskabet.

Det er netop den grundlæggende vision og målet for Ligaen for Lykke, Lykke-Liga, at børn og teenagere med funktionsnedsættelse skal finde glæden og begejstringen ved at spille håndbold, fordi Lykken er at have det sjovt, at føle man har succes, som en del af et fællesskab.

”Lykke er ikke et mål, vi når for enden af livets vej – det er selve den måde, vi lever vores liv på.”

Citat Aristoteles

Det kræver handling at opnå lykke. Tankerne om at være lykkelig og opnå livskvalitet og velvære læner sig op ad ideen om normalitet. Det er vel det, vi alle som mennesker higer efter. Normaliteten skabes via samfundets fælles værdier, normer og rammer, mens lykken defineres af det enkelte individs ønsker og oplevelser. Det kan være såvel store som små ting, der skaber oplevelsen af lykke.

LykkeLiga er Lykken

LykkeLiga medvirker til at skabe disse små og store ting for det enkelte barn via fællesskabet om håndbolden, der bidrager til lykken. Ligaens helt klare mål er, at børn og teenagere skal brænde for at være sammen med andre om at spille håndbold for derved at blive lykkelige. Mikael Espensen, der er far til Kaya, udtrykker det således: ”Formålet med LykkeLiga er at gøre børnene lykkelige! Og det tror vi helt oprigtigt på, at vi gør. *fortsættes...*”

Det er super fedt, at de kommer ud at røre sig – men målet er først og fremmest at give dem fællesskabsfølelse og følelse af succes.”

Rikke Nielsen og Mikael har skabt LykkeLiga. De mødte hinanden gennem deres læge, som satte dem sammen, da de begge fik børn med Downs syndrom. Familierne blev venner og kom til at tale om, hvad de kunne gøre for børnene med Downs.

I sin tid arbejdede Rikke i forlængelse af sin håndboldlandsholdskarriere med Håndboldkaravanen via Dansk Håndbold Forbund (DHF) i forhold til skolebørn. Da hun selv fik et barn med Downs, ville hun fortsat gerne arbejde med håndbold, men med afsæt i børn med Downs syndrom, fordi hun så et behov for, at børnene kunne gå til håndbold. Rikke er leder af LykkeLiga, mens Mikael er idemand og bestyrelsesformand og i særlig grad arbejder med kommunikationen. Intensionen med LykkeLiga var at give børn og teenagere med Downs syndrom et frirum, hvor livsglæde, aktivitet og positivitet er omdrejningspunktet centreret omkring håndboldspillet – i en hverdag, der ellers er præget af professionelle specialpædagoger, bevillinger, handleplaner osv.

Som forældre til børn med Downs syndrom oplevede Mikael og Rikke, at deres børn ikke var en del af et fritidsfællesskab. De ville skabe oplevelser, hvor de begrænsninger, deres børn oplevede, blev passiveret og erstattet af aktiviteter med fokus på at have det sjovt og på følelsen af succes. ”Indimellem har vi kaldt LykkeLiga for “en ugentlig pause fra specialpædagogik, handleplaner og taxaordninger”, udtaler Mikael.

Mikael har stor respekt for specialpædagogikken og er taknemlig for det system, som tager sig af børnene med Downs syndrom og andre udviklingshandicaps, men som forældre opleves det rart at tage sit barn med til håndbold”- og så føles det hele bare ... normalt”, fortsætter han.

I LykkeLiga gør de op med det, der adskiller børn med funktionsnedsættelser fra ”de almindelige børn” og det normale. Derfor er der heller ikke kriterier for at være med i LykkeLiga, det afgørende er følelsen af at høre til. Ligaen inkluderer således alle, der vil være med. Oftest er hele ”Lykkefamilien” omkring den aktive håndboldspiller en del af træningen, og det forventes, at man som forældre eller søskende tager ansvar for, at det bliver en god oplevelse af gå til håndbold. Derfor arrangeres der også FamilieCamps, hvor forældre og søskende er med.

I spillet gør man også op med den gængse normaltilstand med regler og rammer for spillet. Mikael forklarer det således: ”Vi går ikke så meget op i regler - heller ikke på håndboldbanen. Nogen gange har jeg set min egen datter Kaya score et flot og velplaceret selvmål og juble ”Jeg scorede far.” Hvorfor skulle jeg tage den oplevelse fra hende, bare fordi reglerne siger, at hun egentlig bør score i et andet mål?”

Når vi spiller turnering, lader vi også nogen gange det ene hold være flere spillere end det andet - eller dommeren hjælper med at gøre kampen mere ligeværdig. Igen - det skal være en god oplevelse mere end en retfærdig håndboldkamp.”

En ny normaltilstand

Gennem aktiviteterne i LykkeLiga skabes en ny normaltilstand med afsæt i målet om en god oplevelse for de børn og teenagere, der spiller håndbold. LykkeLiga gør dette på flere planer, fx ved at give børn og teenagere med handicap et positivt livssyn og samtidig synliggøre dem i hverdagslivet, hvor de mødes i cafeteriet eller i supermarkedet. LykkeLiga har et tydeligt ønske om bygge bro til ”normalsamfundet” ved at udfordre synet på børn og unge med handicap.

LykkeLiga forsøger også at flytte de familier, der har fået et barn med handicap, ud af en ”handicapverden”. I hvilken grad en familie, der pludselig får et barn med udviklingshandicap, påvirkes både i forhold til normaltilstand og livskvalitet, handler ifølge Mikael bl.a. både om selvforståelse og ressourcer. ”Jeg kan huske, at det der med pludselig at skulle have kontakt til ”kommunen” forandrede mit syn på mange ting. Pludselig var jeg sådan én, der skulle sidde og snakke med en sagsbehandler - det havde jeg aldrig prøvet før. På mange måder bliver man suget ind i den der handicapverden - med foreninger, hjælpemidler og personlige hjælpere osv. Man kan måske godt sige, at LykkeLiga er et forsøg på at suge familierne lidt ud igen – ud i den normale verden”, fortæller Mikael.

LykkeLiga er i dag et tilbud til 1200 børn og teenagere samt 450 frivillige, som er aktive i 70 forskellige håndboldklubber spredt ud over Danmark. Men det stopper naturligvis ikke der, for oplevelsen af lykke og livsglæde tiltrækker og spredes. Derfor har LykkeLiga en ambition om at tilbyde håndbold for unge og voksne med funktionsnedsættelse. *fortsættes...*

Man kan måske godt sige, at LykkeLiga er et forsøg på at suge familierne lidt ud igen – ud i den normale verden.”

I forhold til de unge som ny målgruppe adskiller LykkeLiga sig fra den etablerede parasport (sport, der udøves af personer med en fysisk eller psykisk funktionsnedsættelse), da LykkeLiga er drevet af leg, livslyst og glæden ved sporten, hvor parasporten i højere grad er drevet af konkurrencen og ønsket om at blive dygtig til den konkrete sportsgren. Samtidig er der også et ønske om at brede tilbuddet ud til Europa. Der er således aktuelt følere ude i andre europæiske lande.

Så hvem ved, måske finder LykkeLiga også et internationalt ståsted.

Ressourcer

De faglige ressourcer i arbejdet med børnene og teenagerne er de frivillige forældre og søskende. Forældrene har gennem barnets liv haft kontakt til den specialpædagogiske faglighed og har derved lært en del, som de intuitivt bruger i arbejdet med deres egne børn og børnene i LykkeLiga, så selvom LykkeLiga ikke er et specialpædagogisk tilbud, trækker de på erfaringer og viden herfra. "Forskerne har også fået øje på fænomenet LykkeLiga, og AAU har derfor sat et forskningsprojekt i gang, der skal undersøge, hvori LykkeLigas succes består, og undersøge, om effekten kan dokumenteres videnskabeligt," fortæller Mikael.

Den største ressourcemæssige udfordring for LykkeLiga er økonomien. LykkeLiga er en mellemting mellem en idrætsaktivitet og et socialt tilbud, hvorfor de kommer i klemme mellem kultur- og socialområdet. Kontingenterne fra de aktive går til de lokale klub-

ber, hvilket betyder, at Ligaens økonomi er bundet op på fondsdonationer, sponsorer fra firmaer, foreninger, privatpersoner m.m. Det er et stort og vedvarende arbejde, som helt sikkert nok skal lykkes, for det er en god og positiv historie med et glimt i øjet. "Netop humoren er central for LykkeLiga også i forhold til sponsorarbejdet," fortæller Mikael. Da de etablerede LykkeLiga, var det således et væsentligt mål at få NORMAL som sponsor, netop fordi dette giver en positiv og sjov vinkel på det at være et barn eller en ung med funktionsnedsættelse i en "normal" verden.

NORMAL – en af LykkeLigas gode legekammerater

Virksomheden NORMAL A/S er en af LykkeLigas faste sponsorer.

"Ideen om at samarbejde og indgå "legeaftale" med LykkeLiga opstod, fordi begge parter helt fra starten syntes, at vi på mange måder ville være et perfekt match. Det handler nemlig om både at være normal og unik på samme tid, men også om at fortælle de sjove og skæve historier. Begge parter har generelt en lidt alternativ tilgang til tingene og er ikke bange for at tænke ud af boksen, og der var en fantastisk kemi mellem os fra det første møde," forklarer marketingansvarlig hos NORMAL, Liselotte Kirkelund.

NORMAL kan hjælpe LykkeLiga med at få endnu mere synlighed, og LykkeLiga kan give NORMAL en masse energi og input til sjove og anderledes aktiviteter, hvor også butikkerne kan bringes i spil. "Vi kan bruge vores kanaler og butikker til at sætte gang i sjove aktiviteter

for LykkeLiga-spillerne, og selvfølgelig kan butikkerne også bruges til salg af diverse produkter, der understøtter alle de fine initiativer, som LykkeLiga selv lancerer.

For eksempel sælger NORMAL-butikkerne drikkeflasker designet af LykkeLiga, hvor en del af salget går til støtte af LykkeLigas aktiviteter. NORMAL og LykkeLiga ser først og fremmest hinanden som legekammerater, i ordets egentlige betydning. De "leger" sammen og bidrager til hinanden med det, som de nu hver især kan og er bedst til. Ud over samarbejdet med LykkeLiga har NORMAL også stiftet sit eget "Sponsorat", som kan søges af mennesker, der dyrker lidt "smalle" interesser, og som ellers ikke ville drømme om at søge sponsormidler.

Normalitetsbegrebet – det unikke og "den skæve vinkel"

Mens LykkeLiga udfordrer normalitetsbegrebet på blandt andet håndboldbanen, som vi har set det ovenfor i denne artikel, udfordrer NORMAL begrebet i såvel virksomhedens kommunikation, som i den unikke købsoplevelse for kunderne – hvilket er med til at gøre NORMAL unik i forhold til andre spillere på markedet.

Generelt i sin kommunikation leger NORMAL med begreberne normal og unik, og i relation til LykkeLiga er tanken, ifølge Liselotte Kirkelund, at provokere normalitetsbegrebet lidt og være med til at sætte fokus på, at også børn, som måske på papiret ikke er "normale", har ønsker og drømme ligesom alle andre børn.

¹ <https://lykkeliga.dk/aa/>

”

Vi synes, at LykkeLiga og NORMAL - som på hver deres måde ikke er bange for at udfordre normalitetsbegrebet og lege med "den skæve vinkel" - er det perfekte makkerpar.”

Litteratur:

NORMAL A/S - lokaliseret den 27. januar 2021 på: <https://www.normal.dk/>

LykkeLiga - lokaliseret den 26. januar 2021 på: <https://lykkeliga.dk/>

Den store Danske Lex - lokaliseret den 26. januar 2021 på: https://denstoredanske.lex.dk/normalitet_-_modsat_det_unormale

Etikken - lokaliseret den 26. januar 2021 på: <http://etikken.dk/emner/hvornaar-er-man-normal/>

Det kan fx være en drøm om at kunne mødes på lige fod med jævnaldrende og spille håndbold - og endda at kunne deltage i en landsdækkende håndboldturnering, ligesom alle andre børn. Vi er alle unikke - og LykkeLiga-børnene nok i særdeleshed - men derfor kan man sagtens have drømme om at kunne indgå i helt "normale" fællesskaber, hvor der netop er plads til alle, uanset hvor unik og/eller normal man er.

I NORMAL-butikkerne kommer det utraditionelle og "den skæve vinkel" eksempelvis til udtryk i ønsket om, at kunderne altid skal have en lille overraskelse, når de besøger butikkerne - enten i form af nye produkter, som kommer på hylderne hver eneste uge, i mødet med spændende varer, som man måske ellers kun ser i udlandet - eller gennem unikke produkter som drikkeflasker designet af LykkeLiga!

Planer om kommende "legeaftaler"?

"I juni 2019 var vi faktisk en del af "oprydningsholdet" på Sølund Musikfestival. Alle medarbejdere på vores hovedkontor i Skanderborg rev en dag ud af kalenderen og brugte den på at rydde op på festivalpladsen, samle affald, fjerne hegn, telte og scener mv.

Det var en virkelig sjov, hård og anderledes arbejdsdag for os! Vi kunne desværre ikke gentage succesen i 2020 pga. Corona, men vi planlægger at genoptage samarbejdet med Sølund Musikfestival i en eller anden form, når det igen bliver muligt og aktuelt," slutter Liselotte Kirkelund.

Såvel LykkeLiga som NORMAL bidrager således på hver deres måde og på hver deres platform til at sætte fokus på normalitet, hvorved vi som samfund får nye vinkler på samfundets værdier, normer og rammer - og på det, vi konventionelt betragter som det "normale". ■

VISS TILBYDER

I dette blad tilbyder vi uddannelse i 2021 i form af kurser og efteruddannelser.

Arbejder du med børn, unge eller voksne med fysiske og psykiske funktionsnedsættelser, som fx udviklingshæmning, udviklingsforstyrrelser eller demens, finder du uddannelses tilbud, der passer til dig.

Vi tilbyder uddannelse inden for 6 temaer:

- Udviklingsforstyrrelser
- Kommunikation og musik
- Pædagogiske tilgange og metoder
- Problemskabende adfærd
- Neuropædagogik
- Professionskompetencer

Når du deltager på VISS' kurser, konferencer og efteruddannelser, inkluderer prisen altid morgenkaffe med brød, frokost og eftermiddagskaffe med kage.

OBS! Som følge af COVID-19 restriktionerne afholder vi kurser online via MS Teams, hvor det er muligt, ellers udskydes til senere på året, når fysisk fremmøde igen er mulig.

Arbejdspladskurser

VISS kommer gerne ud og afholder kurser på din arbejdsplads, det kalder vi et arbejdspladskursus. Vi skræddersyr kurset eller fyraftensmødet, så det passer til jeres behov både i vore eller jeres egne lokaler. Bliv inspireret s. 12-13.

Supervision, faglig sparring eller rådgivning

Har I mere behov for supervision, faglig sparring eller rådgivning, så ring eller send en mail. Vi har konsulenter, der kan hjælpe, se mere s. 21.

Har du ønsker eller ideer, hører vi meget gerne fra dig.

Er du blevet nysgerrig, og vil du have mere at vide om, hvem VISS er?

Klik dig ind på www.viss.dk - her kan du bl.a. tilmelde dig nyhedsmailen: VISS – viden i fællesskab

INDHOLDSFORTEGNELSE

- 11 VISS tilbyder
- 12 Arbejdspladskurser
- 14 VISS - Viden i fællesskab

AKTUELLE KURSER 2021

- 15 Demens og udviklingshæmning
- 15 Genopfriskning af neuropædagogik
- 16 Grundlæggende medicinkursus
- 16 Introduktion til integrativ neuropædagogik
- 16 Seksualitet og intellektuel funktionsnedsættelse i et integrativt neuropædagogisk perspektiv
- 17 Sorg og tab for mennesker med udviklingshæmning
- 17 Styrk din praksis i arbejdet med autister
- 18 Udviklingsbaseret neuroaffektiv psykoterapi
- 18 Udviklingsbaseret neuroaffektiv pædagogik
- 20 Efteruddannelser

ARBEJDSPLADSKURSER

Book et arbejdspladskursus hos os, og få kurset ud til dig

Vi kommer ud på jeres arbejdsplads, deler ud af vores specialpædagogiske og psykologiske viden og kobler teorien til hverdagens praksis. Kurserne udbydes inden for en bred vifte af specialpædagogiske temaer og kan skræddersyes, så de passer til netop jeres behov.

Et arbejdspladskursus giver de deltagende medarbejdere samme vidensplatform at agere ud fra og bidrager til et fælles forståelsesgrundlag, som der kan arbejdes videre ud fra. Det styrker både fagligheden og sammenholdet blandt medarbejderne og danner grundlag for samarbejde og dialog om emnet i den pædagogiske praksis fremadrettet.

Et arbejdspladskursus giver

- Højere faglighed på arbejdspladsen
- Fælles fagligt fodslag
- Bedre muligheder for implementering
- Mulighed for sparring mellem kollegaer
- Unik kobling mellem teori og praksis
- Kompetenceudvikling direkte på jeres arbejdsplads

Det praktiske

- Et arbejdspladskursus er et kursus for en gruppe medarbejdere. VISS-konsulenten møder op på jeres arbejdsplads og holder oplæg hos jer efter aftale. Prisen for et arbejdspladskursus for op til 25 deltagere er 15.900,- kr. pr. dag plus transport og køretid.
- Har du spørgsmål, eller ønsker du at bestille et arbejdspladskursus, så tag kontakt til os på viss@skanderborg.dk eller på tlf. 8794 8030.
- Orientér jer om mulige temaer og kurser her i bladet eller på vores hjemmeside www.viss.dk

” At underviseren var forberedt på vores målgruppe og talte sig ind i vores kontekst - det var fremmende for formidlingen af stoffet og dermed for læringen. Et kompliceret stof blev formidlet, så det var meningskabende for en stor gruppe med forskellig baggrund.

Laila Jensen, Else Hus

HVILKE TEMAER TILBYDER VI UNDERVISNING I?

Neuropædagogik

I neuropædagogikken foregår de pædagogiske overvejelser og fremgangsmåder på baggrund af viden om hjernens funktion og funktionshæmninger. Neuropædagogik kan ses som en forståelsesramme, der bl.a. bygger på kognitionspsykologien og neuropsykologien. Neuropædagogisk tilgang bruges til at gennemføre den individuelt tilrettelagte specialpædagogik og understøtte en udviklingspsykologisk og relationel tilgang i arbejdet med mennesker med fx udviklingshæmning eller demens.

*Hvis du vælger et af de beskrevne kurser inden for dette tema, kunne det fx være: **Introduktion til neuropædagogik eller Sansseintegration***

Udviklingsforstyrrelser

Udviklingsforstyrrelser af forskellig art påvirker den måde, vi opfatter og agerer i verden på. Det betyder, at nogle mennesker reagerer anderledes end andre, og de påvirkes lettere af det, der sker omkring dem. Det er vigtigt, at de professionelle har de nødvendige redskaber og viden i arbejdet med disse udfordringer, både for at forebygge og for at forstå, hvorfor borgerne agerer, som de gør.

*Hvis du vælger et af de beskrevne kurser inden for dette tema, kunne det fx være: **Psykisk sårbarhed eller Sanssemæssige udfordringer hos mennesker med autisme (ASF)***

Pædagogiske tilgange og metoder

I den social- og specialpædagogiske praksis arbejder pædagoger med børn, unge og voksne med komplekse problemstillinger. Komplexiteten betyder ofte, at der kan være mange forståelser af den rigtige tilgang og metode. Diskussionen om, hvad der er behov for, munder ofte ud i et spørgsmål om ressourcer, hvilket låser medarbejderne fast. Der er derfor behov for at tænke nyt og ud af boksen.

*Hvis du vælger et af de beskrevne kurser inden for dette tema, kunne det fx være: **Pædagogiske redskaber til konfliktforebyggelse***

Kommunikation og musik

I arbejdet med borgere med forskellige funktionsnedsættelser og udviklingsniveauer stilles der høje krav til den måde, vi kommunikerer på. Man er nødt til at kigge såvel indad som udad for at finde en kommunikationsmåde, der fremmer et frugtbart samvær med borgerne.

*Hvis du vælger et af de beskrevne kurser inden for dette tema, kunne det fx være: **Identitetsstøttende kommunikation eller Musik, leg og liv – en neuropædagogisk praksis***

Problemskabende adfærd

Mennesker med funktionsnedsættelser har et andet udgangspunkt end gennemsnittet til at aflæse og forstå omverdenen, hvilket kan føre til reaktioner og handlinger, som kan være vanskelige for medarbejderne at forstå og forholde sig hensigtsmæssigt til. Hvis de professionelle ikke forstår baggrunden for en adfærd, opstår problemerne, og konflikter udvikles. Målet er ikke "at lave borgeren om", men at udvikle egne faglige perspektiver og pædagogiske tilgange, som indirekte får betydning for borgerens handlemuligheder.

*Hvis du vælger et af de beskrevne kurser inden for dette tema, kunne det fx være: **Pædagogiske redskaber til konfliktforebyggelse eller Epilepsi og udviklingshæmning***

Professionskompetencer

Kvaliteten af det arbejde, som det pædagogiske personale udfører, hænger naturligt meget sammen med personalets kompetencer. Det kan være praktiske kompetencer, såsom forflytningsteknik, medicinordination og dokumentation af arbejdet, eller de mere personlige kompetencer, som gør den professionelle robust i forhold til at rumme de mange udfordringer, som arbejdet med mennesker med funktionsnedsættelser byder på.

*Hvis du vælger et af de beskrevne kurser inden for dette tema, kunne det fx være: **Robuste arbejdskulturer, Grundlæggende medicin, Forflytningskursus***

→ UDGIVELSE

Livet med et udviklingshæmmet barn

Af Camilla Grann, 2019 - specialpædagogisk konsulent i VISS
I ”Livet med et udviklingshæmmet barn” er skrevet af specialpædagogisk konsulent i VISS, Camilla Grann, som selv har en datter med middelsvær udviklingshæmning.

Bogen beskriver de særlige vilkår og udfordringer, man har i en familie med et handicappet barn, og dykker ned i de forskellige dele af barnets opvækst fra fødsel over ungdomsliv og til tidlig voksenalder. Hver alder har sine egne udfordringer, hvor der kan være brug for at høre andres erfaringer eller blive udfordret på egen tænkning. Bogen er derfor krydret med citater og udsagn fra forældre, der selv har børn med udviklingshæmning. Bogen giver svar på nogle af de uendeligt mange spørgsmål, der melder sig. Nogle af disse spørgsmål er eksistentielle og personlige – andre af mere lavpraktisk art. Bogen henvender sig især til forældre, bedsteforældre og andre pårørende til børn med udviklingshæmning samt til professionelle, der arbejder med området i kommunalt eller specialpædagogisk regi.

”Livet med et udviklingshæmmet barn” kan bl.a. bestilles hos Forlaget Pressto:

<https://forlaget-pressto.dk/shop/livet-med-et-401p.html>

→ FAGLIGE SPOR

Mønstergenkendelse - evnen til intuitivt at konkludere, om noget er, som det plejer - normalt!

Af Susanne Christina Drachmann,
specialpædagogisk konsulent i VISS

Vores intuitive evne til at genkende og konkluderer, om noget er, som det plejer – normalt – handler om, at menneskets hjerne er en sand mester i at genkende og konstruere mønstre. Vi skal kunne afkode det, vi ser og sanser, så vi kan beslutte, om noget er sikkert, farligt, normalt eller ej! Evnen til intuitivt at analysere og danne mønstre er afgørende for vores overlevelse, handling og forståelse. Vi kan hurtigt via vores sanser tillægge det, vi ser og mærker, en mening. Denne proces kaldes for kognitiv bias. Det er energibesparende for hjernen, at vi er i stand til at danne mønstre, ud fra hvad vi allerede ved – men det kan også friste os til fordomme og fejlslutninger.

Læs mere her om mønstergenkendelse som den professionelle værktøj i arbejdet med borgere med funktionsnedsættelse: viss.skanderborg.dk/VIDEN/Tips-og-raad

→ FORSKNINGSNYT

Fra normalitet til biopolitik

Af Søren Lytzaou, udviklingskonsulent i VISS

Da den franske filosof og idéhistoriker Paul-Michel Foucault (1926 – 1984) i 1963 udgav bogen ”Klinikkens fødsel”, som først i 2000 kom i en dansk udgave, lagde han grunden til en ny forståelse af den moderne lægevidenskab som et magtinstrument i de spirende europæiske nationalstater i begyndelsen af 1800-tallet. I løbet af relativt kort tid slog en ny sygdomsfilosofi igennem og udfordrede forståelsen af normalitet og afvigelse, og dette har siden lagt bunden for hele teorien om biopolitik, som blandt andet beskrives af den tyske sociolog Thomas Lemke (2007), hvor befolkningen pålægges ansvar til alles bedste, ikke ulig de tendenser som gør sig politisk gældende under en global pandemi. Begge teoretikere er værd at læse, hvis man ønsker mere viden om udviklingen af normaliteten i et postmoderne perspektiv, og samtidig kan de læses som en analyse af skabelsen af det Europa, som vi kender i dag.

Læs mere: Foucault, M. (2000). Klinikkens fødsel. Hans Reitzels Forlag. Lemke, T. (2007). Biopolitik. En introduktion. Hans Reitzels Forlag.

→ PRAKSISFORTÆLLING

Det er ikke til at se eller høre: Neuroscreening som redskab!

Af Susanne Christina Drachmann,
specialpædagogisk konsulent i VISS

Indimellem kan det være udfordrende for mennesker med diagnoser, at det ikke kan ses ... det, som er svært! Når vi laver forløb med udredning eller rådgivning hos VISS, oplever vi til tider, at personalet, pårørende eller andre tilknyttet borgerne bliver vældigt overrasket over borgerens faktiske funktionsniveau eller udviklingsalder. Som en del af vores forløb og undersøgelser laver vi fx en neuroscreening. Metoden giver bl.a. indblik i borgerens sprog og kan medvirke til, at praksis ændres, ved at nye forståelser udspringer af forløbet. Fx ser vi tit under en udredning, at de tætte relationer falder i fælden med at møde borgerne med alt for høje forventninger. Under udredninger opdager vi sammen, at borgerne har et stor ordforråd, men en nedsat sprogforståelse. Lad os illustrere dette gennem et eksempel med en borger, som vi kalder Søren. Han har et godt sprog og fremstår ikke påfaldende.

Læs hele fortællingen på: viss.dk/praksisfortaelling

AKTUELLE KURSER 2021

Demens og udviklingshæmning

På dette kursus får du indsigt i, hvad demens er – både generelt og i forhold til udviklingshæmning. Du lærer at observere og opdage symptomer hos mennesker med udviklingshæmning, hvilket kan være en udfordring, fordi disse mennesker allerede har et nedsat kognitivt funktionsniveau. Symptomerne kan således være svære at få øje på, og ofte er sygdommen godt i gang, før man får fastslået, at der er tale om demens.

Du bliver introduceret til flere demenssygdommes neuro psykologiske konsekvenser, forskellige observationsmetoder samt pædagogiske overvejelser og tiltag, så du løbende kan justere den pædagogiske indsats og hele tiden kan møde borgeren med passende forventninger og støtte i hverdagen.

Skanderborg

26. oktober 2021

21-20-S

Frist

21. september 2021

Ved Susanne Christina Drachmann,
specialpædagogisk konsulent, VISS

Kr. 1.600,-

Skanderborg 23.-24. november 2021

21-07-S

Frist 19. oktober 2021

Ved Trine Lilliendahl Hansen,
specialpædagogisk konsulent, VISS

Kr. 3.100,-

Genopfriskning af integrativ neuropædagogik

På dette kursus får du genopfrisket din neuropædagogiske viden og finpudset de færdigheder, du fik på Efteruddannelse i neuropædagogik. Du får ligeledes udvidet din neuropædagogiske forståelsesramme, herunder VISS' udredningsmetoder og analyseredskaber. Samtidig får du lejlighed til at analysere og reflektere over nogle af hverdagens udfordringer og betragte dem i et nyt perspektiv, herunder din egen rolle i samspillet med borgeren på baggrund af borgerens individuelle forudsætninger.

AKTUELLE KURSER 2021

Skanderborg 21.-22. september 2021 **21-19-S**

Frist 17. august 2021

Ved Susanne Christina Drachmann,
specialpædagogisk konsulent, VISS

Kr. 3.100,-

Grundlæggende medicinkursus

På dette kursus får du, som ikke har de dertil autoriserede uddannelser, en nødvendig viden og dermed sikkerhed i medicindispensering og medicinadministration. På kurset gennemgår vi, hvordan medicinen omsættes og påvirker kroppens funktioner, samt vigtigheden af og ansvarligheden i at kunne observere såvel virkning som eventuelle bivirkninger.

Hvis du har psykiatriske spørgsmål eller særlige spørgsmål til medicin i forbindelse med en borger, kan du få dem besvaret på kurset, ligesom du med fordel kan medbringe medicinlister på den medicin, der bruges i din enhed. Det er med til at sikre, at du får det bedste udbytte af gennemgangen på kurset.

Skanderborg 15. november 2021 **21-21-S**

Frist 11. oktober 2021

Ved Lone Avnby,
specialpædagogisk konsulent, VISS

Kr. 1.600,-

Seksualitet og intellektuel funktionsnedsættelse i et integrativt neuropædagogisk perspektiv

På dette kursus får du en grundlæggende forståelse for begrebet seksualitet i forhold til mennesker med intellektuelle funktionsnedsættelser (den nye betegnelse iht. ICD11). Der gennemgås redskaber og metoder til at udvikle egne faglige forståelser og perspektiver i det pædagogiske arbejde, og du

Introduktion til integrativ neuropædagogik

På dette kursus får du en overordnet introduktion til neuropædagogik. Neuropædagogik kan ses som en forståelsesramme, der bl.a. bygger på kognitions- og neuropsykologi. Kognitionspsykologien belyser mentale processer som perception, hukommelse og opmærksomhedsstyrelse. Via neuropsykologien undersøges det neurale grundlag for disse mentale eller kognitive processer.

Den neuropædagogiske forståelsesramme kan inddrages i pædagogiske overvejelser og fremgangsmåder og kan være en del af baggrunden for den individuelt tilrettelagte pædagogik og understøtte en relationel tilgang i arbejdet med mennesker med nedsat fysisk og psykisk funktionsevne.

Skanderborg 29.-30. september 2021 **21-22-S**

Frist 25. august 2021

Ved Lotte Behrend,
specialpædagogisk konsulent, VISS

Kr. 3.100,-

vil efterfølgende være bedre rustet til at kunne yde støtte og vejledning i tilknytning til emnet. Deltagerne bliver på kurset undervist ud fra en integrativ neuropædagogisk tilgang med henblik på at forstå og arbejde pædagogisk med seksualitet ift. mennesker med intellektuel funktionsnedsættelse.

AKTUELLE KURSER 2021

Sorg og tab for mennesker med udviklingshæmning

På dette kursus får du inspiration til, hvordan du kan kommunikere med mennesker med udviklingshæmning om de tab, de oplever gennem livet, og dermed støtte og trøste bedst muligt, når de mister et menneske, de holder af. Vi oplever alle at miste og mærke sorg. Det er et vilkår ved at være menneske, at vi savner og sørger, når en vigtig relation opbrydes og et menneske, der betyder noget for os, forsvinder ud af vores liv. Hermed mærker vi nogle følelser, som vi kan have brug for, at andre hjælper os med at bearbejde.

Du vil på kurset blive undervist i, hvilke tab borgeren oplever, hvordan sorgen kommer til udtryk, og hvordan du kan hjælpe med at trøste, lindre og skabe håb under hensyntagen til borgerens kognitive funktionsniveau.

Skanderborg

4. oktober 2021

2104-S

Frist

30. august 2021

Ved Line Rudbeck, sognepræst i Skanderborg og tidligere præst i Landsbyen Sølund

Kr. 1.600,-

Skanderborg

19. august 2021
16. september 2021
7. oktober 2021

2116-S

Frist

15. juli 2021

Ved Johanne Pontoppidan, specialpædagogisk konsulent, VISS
Lotte Avnby, specialpædagogisk konsulent, VISS
Trine Lilliendahl Hansen, specialpædagogisk konsulent, VISS

Kr. 3.400,-

Styrk din praksis i arbejdet med autister

På dette kursus får du en grundlæggende forståelse for, hvordan medinddragelse, selvstændighed og social læring styrkes i forhold til voksne med autisme og intellektuel funktionsnedsættelse.

Blandt mennesker med intellektuel funktionsnedsættelse er der høj forekomst af autisme. For mange gælder det et liv med betydelig og varig pædagogisk støtte, pleje og omsorg, hvilket i høj grad kan påvirke evnen til at opretholde egen selvstændighed og medbestemmelse. Det kan have en stor indflydelse på livskvaliteten.

I den pædagogiske praksis er det en nødvendig opgave at støtte borgeren i at udvikle social læring og færdigheder, der bidrager til egen selvstændighed. Du introduceres til forskellige redskaber og metoder.

AKTUELLE KURSER 2021

Udviklingsbaseret neuroaffektiv psykoterapi

På dette kursus får du en introduktion til udviklingsbaseret neuroaffektiv psykoterapi og supervision i arbejdet med mennesker med funktionsnedsættelser. Kurset henvender sig primært til psykologer og psykoterapeuter, der arbejder med personale til og borgere med funktionsnedsættelse. Du vil lære om, hvilke konkrete faktorer der har betydning for evnen til at kunne regulere følelser, og den betydning det har for det psykoterapeutiske arbejde og supervision i arbejdet med funktionsnedsættelse. Du vil introduceres for, hvordan supervisionsrummet og terapeutisk indsats kan tage afsæt i den enkelte borgers tilpasningsreaktioner (reaktioner på sine omstændigheder) og udviklingsalder (frem for kronologisk alder). Med afsæt i viden om hjernens biologi og udvikling omfatter dette anbefaling af konkrete redskaber til understøttelse af den enkelte borgers behov for:

1. Etablering af en tryk relation
2. Tilstandsregulering
3. Somatosensorisk integration
4. Socioemotionelle færdigheder
5. Refleksive færdigheder

Skanderborg 14.–15. december 2021 **21-12-S**

Frist 9. november 2021

Ved Christina Gundgaard Pedersen, cand. psych. aut., specialist i sundhedspsykologi/klinisk psykologi, ph.d., psykologisk konsulent, VISS

Kr. 3.100,-

Udviklingsbaseret neuroaffektiv pædagogik

Skanderborg 16.–17. november 2021 **21-11-S**

Frist 12. oktober 2021

Ved Birte Norlyk, specialpædagogisk konsulent, VISS, og Christina Gundgaard Pedersen, cand. psych. aut., specialist i sundhedspsykologi/klinisk psykologi, ph.d., psykologisk konsulent, VISS

Kr. 3.100,-

På dette kursus får du en introduktion til udviklingsbaseret neuroaffektiv pædagogik for mennesker med funktionsnedsættelser. Du vil lære om, hvilke konkrete faktorer der har betydning for evnen til at kunne regulere følelser med særligt fokus på betydningen af den pædagogiske relation. Du vil introduceres for, hvordan den pædagogiske indsats kan tilpasses den enkelte borgers tilpasningsreaktioner (reaktioner på sine omstændigheder) og udviklingsalder (frem for kronologisk alder). Med afsæt i viden om hjernens biologi og udvikling omfatter dette anbefaling af konkrete pædagogiske redskaber til understøttelse af den enkelte borgers behov for:

1. Etablering af en tryk relation
2. Tilstandsregulering
3. Somatosensorisk integration
4. Socioemotionelle færdigheder
5. Refleksive færdigheder

EFTERUDDANNELSER

Integrativ neuropædagogik

Uddannelsen giver dig en grundlæggende viden om nervesystemets anatomi, kemi og fysiologi samt en indføring i neuropsykologien, hvor der er fokus på hjernens funktionelle systemer og de kognitive processer. I forløbet præsenteres du for forskellige observations- og analyseredskaber, og gennem arbejdet med metoderne opøves din evne til systematik analyse og hypotesedannelse. Du introduceres derudover til en lang række emner, som nedsat psykisk funktionsevne, sanseintegration og psykiatriske lidelser, og du får på den måde en bred vifte af indgange til at forstå borgerens situation. Du vil gennem uddannelsen løbende arbejde med et projekt, hvor du tager udgangspunkt i en medbragt case.

Uddannelsen er opbygget i 7 moduler, 4 obligatoriske studiedage og en afsluttende opfølgingsdag. Der skal påregnes noget arbejde imellem modulerne. Efteruddannelsen starter i uge 35 →

EFTERÅR 2021, HOLD 2 SKANDERBORG

Opstart:	30.-31. august 2021 kl. 9.00 – 15.00	21-02-S
Moduler i uge:	35, 37, 40, 43, 45, 47, 50 i 2021	
Studiedage i uge:	41, 44, 46, 48 i 2021	
Opfølgning i uge:	4 i 2022	
Frist	30. juni 2021	

Ved Uddannelsesteamet, VISS

Kr. 16.500,-

Prisen er ekskl. Integrativ neuropædagogik – en grundbog.

Efteruddannelse i sanseintegration

Du vil få en grundviden om sansernes udvikling og funktion og om snoezelprincipper. Samtidig bliver du præsenteret for forskellige former for sansestimulerende tiltag. Gennem hele forløbet vil du opøve evnen til observation, systematik og pædagogisk planlægning af sensorisk diæt. Efteruddannelsen giver dig således forudsætninger for at tolke, forstå og udrede borgerens sansebearbejdningssværligheder og for målrettet at kunne iværksætte en sensorisk diæt, således at borgerens aktivitetsniveau og sansebearbejdning bedres. Indsatsen er målrettet det daglige miljø og dets aktiviteter samt brugen af snoezelhuse/-rum.

Efteruddannelsen består af 4 moduler af to dages varighed. Der skal påregnes noget arbejde imellem modulerne. Efteruddannelsen starter i uge 34 →

EFTERÅR 2021, SKANDERBORG

Opstart:	23.-24. august 2021 kl. 9.00 – 15.00	21-15-S
Moduler i uge:	34, 36, 38, 40 i 2021	
Frist	19. juli 2021	

Ved Uddannelsesteamet, VISS

Kr. 9.200,-

KONSULENTYDELSER HOS VISS

VISS råder over en række konsulenter, som repræsenterer en bred vifte af stærke specialpædagogiske og neuropsykologiske kompetencer. Kompetencer som vi gerne stiller til rådighed i form af foredrag, rådgivning, udredning og supervision. For mere information, besøg viss.dk eller kontakt os på viss@skanderborg.dk, tlf. 8794 8030, så vi kan finde en løsning til jer.

Præsentation af VISS konsulent

Mit navn er Lotte Behrend, og jeg blev ansat i VISS den 15. januar 2021. Jeg er uddannet cand. pæd. og har arbejdet inden for det specialpædagogiske område hele mit arbejdsliv. Omdrejningspunktet har hovedsageligt været fokus på, hvordan vi understøtter, inspirerer og hjælper borgere bedst muligt med udfordringer i deres liv. Mine mange års undervisningserfaring har givet mig indsigt i, hvor vigtig tryghed og sikkerhed er i en forandringsproces. Jeg har forskellige efteruddannelser i supervision, europæisk psykologi og psykoterapi. Jeg er har praktisk erfaringer inden for både børne-, unge- og voksenområdet.

Hvilke opgaver løser du i VISS?

I VISS er der mange spændende opgaver. Jeg underviser blandt andet på introkurserne i neuropædagogik, sanseintegration og livshistorie, ligesom jeg afvikler arbejdspladskurser, temadage, oplæg og særligt tilrettelagte kurser både i Landsbyen Sølund og i resten af landet. Derudover tilbyder jeg forskellige sparrings- og udredningsforløb, ligeledes på Sølund og rundt om i landet. Endelig er jeg VISO-specialist, hvor min opgave består i at yde rådgivning og udredning, når der er behov for supplerende ekspertise, viden og erfaring.

Hvad er dine specialer eller kernekompetencer?

Jeg er optaget af, hvordan man omsætter teori til praksis, og hvordan vi sikre os, at al den viden, der findes ude i praksisfeltet, bliver synliggjort. Hvordan får vi implementeret al den viden, der findes, og hvordan får vi den viden tilført praksis? Pædagogikken udvikles der, hvor pædagogikken anvendes! Det er et motto, jeg har arbejdet efter i mange år. Glæden er, når man kan se, at indsatsen giver pote. Derudover interesserer jeg mig meget for at forstå menneskers adfærd. Hvorfor reagerer mennesker, som de gør, hvad vil de fortælle os og ikke mindst, hvordan hjælper vi som fagpersoner bedst muligt? For at kunne hjælpe er det vigtigt at vide, hvilke grundforudsætninger mennesket har. Først her kan vi med den bedst mulige støtte og vejledning hjælpe borgeren.

Jeg er fokuseret på at finde borgerens kompetencer og potentialer, med speciel vægt på potentialerne, så vi kan blive klogere på, hvilke hjælpestrategier der skal til for at få borgeren i udvikling og trivsel. Jeg er optaget af Feuersteins 'Medieret læring' og den dynamisk pædagogiske vurdering, hvilket sikrer, at vi inddrager borgeren i egen læring og udvikling.

Min erfaring bygger på en helhedsorienteret tilgang til borgeren, borgers tætte relationer, personaler m.fl., og jeg vægter det tværsektorielle samarbejde højt. Med fokus på disse emner får vi det bedste billede af det hele menneske. Samlet set har den erfaring, jeg har tilegnet mig gennem tiden, givet en bred vifte af viden omkring borgere med mange forskellige udfordringer og ligeledes en stor faglig pædagogisk viden til at løse mange forskelligartede problemstillinger, som vi bliver mødt med i VISS.

Hvad er det mest interessante ved dit job som konsulent i VISS?

Det mest interessante ved mit arbejde hos VISS er mangfoldigheden i de opgaver, som jeg møder. Den faglige sparring, de mange kreative processer, formidling af viden, VISO-opgaver, processen, der ligger i at identificere løsningsmodeller i problemopgaver og i fællesskab komme frem til en fælles forståelse, og meget mere. Jeg finder min arbejdsglæde ved at kunne sparre med et fagligt dygtigt team, der både mestrer den tunge teori, men ikke mindst mestrer at kunne omsætte teorien til praksis - sådan som vi gør det i VISS. ■

Af Camilla Grann, specialpædagogisk konsulent i VISS
(- og mor til et barn med funktionsnedsættelse)

NORMAL ELLER OPTIMAL

- i et pårørendeperspektiv

Hvad betyder ”normal”? Hvis man slår ordet op, ser man, at det betyder ”almindelig” – modsat afvigende. Med denne definition er det vel ikke så underligt, at man som pårørende søger forudsigeligheden i det normale, som er tryk og velkendt? Det modsatte kan virke skræmmende, besværligt og uforudsigeligt. Det normale er lettere at håndtere, så hvad stiller man op, når man er i familie med et menneske, som adskiller sig væsentligt fra det normale?

Da jeg ventede min datter, drømte jeg om en helt normal baby, en hyggelig tid i de første måneder med normale barselsaktiviteter og et livsforløb med normal børneopdragelse, normal skolegang, et normalt ungdomsliv med venner, en normal uddannelse, udlandsrejser, kærester, ægteskab osv. Jeg havde forestillet mig et normalt familieliv fyldt med aktiviteter, sommerferier og højtider med familien. Da hun blev født, viste det sig, at hun har en sjælden genfejl, som medfører udviklingshæmning i middelsvær grad. Hendes funktionsnedsættelse bevirkede, at alt det jeg havde forestillet mig, skulle vise sig at blive det stik modsatte.

I stedet for det, jeg havde forventet, fik jeg et barn, som havde brug for specialpædagogik. Jeg kunne med andre ord pakke alt det, jeg vidste om normal børneopdragelse langt væk. Jeg fik også en hverdag med specialbørnehaver, specialskole, endeløse møderækker med det kommunale system, hospitalsindlæggelser mv. og dertil en erkendelse af, at hun aldrig ville få en selvstændig voksertilværelse. Det gik op for mig, at jeg skulle tage afsked med det normale. Men hvad så? Når man siger farvel til noget, skal man sige goddag til noget andet. Jeg brugte nogle år på at finde ud af, hvad det skulle være. Man har de livsvilkår, man har. Kunsten er at få det bedste ud af det. Med udgangspunkt i denne tænkning blev beslutningen at tage afsked med det normale og sige goddag til det optimale. At have en målsætning om at få det absolut optimale ud livet, at få det optimale ud af hendes udvikling – og ikke mindst at have realistiske, optimale drømme for hendes fremtid.

Fra normal til optimal

Men hvad betyder ”optimal”? Definitionen er: ”Det mest gunstige eller bedst tænkelige i betragtning af de aktuelle omstændigheder” (Nudansk Ordbog). Så hvordan skaber man som pårørende en bevægelse i sin tænkning fra normal til optimal, og hvad spiller ind på, hvor godt man lykkes med det? Gennem livet er der situationer, hvor drømmen om normaliteten bliver ved med at stikke ansigtet frem. Normalitetsbegrebet kan være en dilemmafyldt og besværlig følgesvend for både forældre, men også for fremtidige samarbejdspartnere, fordi to forskellige verdener – system- og livsverden støder sammen.

System- og livsverden

Den tyske filosof Jürgen Habermas talte om livs- og systemverden som to værdisystemer, der eksisterer side om side. Livsverden i denne sammenhæng repræsenteres ved de pårørendes sfære, hvor der hersker bløde værdimæssige logikker, familienormer og livshistorier. Heroverfor står systemverdenen, som her repræsenteres af de specialtilbud, som de pårørende er i kontakt med. Det kan både være specialbørnehaver, specialskole, dag- og døgntilbud. Her møder man som pårørende et grundlæggende andet rationale, et andet sprog, andre kommunikationsformer og strukturer som handleplaner, myndighedsbeslutninger/-magt, optimering og økonomi. Sat på spidsen kan man sige, at det normale står over for det optimale.

I livsverdenen har man som pårørende naturligvis håb, drømme og ønsker på det handicappede familiemedlems

vegne. Dette kan fx komme til udtryk ved, at man synes, at hverdagen for familiemedlemmet skal være ligesom alle andres hverdage. At pågældende tager af sted om morgenen og kommer hjem og laver forskellige aktiviteter om eftermiddagen. En helt normal hverdag med meningsfulde aktiviteter og relationer. Heroverfor står personalet i botilbuddet, der måske ser en borger, der er overstimuleret og har brug for at slappe af om eftermiddagen.

Her står hjertet over for hjernen. Det normale over for det optimale.

Eksemplet illustrerer, at der foregår en kamp mellem drømmen om det normale liv på den ene side og handlinger ud fra faglig viden på den anden side, som er det optimale for borgeren.

Handicapforståelse og handicaperkendelse

Om man som pårørende forholder sig med en normal eller optimal tilgang til sit familiemedlem med funktionsnedsættelse, kan også hænge sammen med, hvordan man forstår det pågældende handicap, og hvorvidt man har erkendt og accepteret sin egen og familiemedlemmets livssituation.

Har man som pårørende en høj grad af forståelse og erkendelse, vil man være i stand til at adskille sine egne følelser og behov fra mennesket med funktionsnedsættelse og hæve sig over egne normer, værdisystemer og følelser, når man træffer beslutninger. Et eksempel kan være, at man i forbindelse med et familiearrangement har et brændende ønske om, at familiemedlemmet kan deltage, men man ved, at man bliver fortsætted...

nødt til at vurdere pågældendes dagsform, arrangementets rammer osv., før man vurderer, hvorvidt familiemedlemmet vil have gavn af at deltage.

Begrænset forståelse og erkendelse kommer til udtryk ved, at man som pårørende ikke forstår funktionsnedsættelsen, og at man ikke er i stand til at adskille sine egne følelser og behov fra familiemedlemmets. I eksemplet fra før, vil man slet ikke vil være i tvivl om, hvorvidt familiemedlemmet med funktionsnedsættelse skal deltage i familiearrangementet. Pågældende er en del af familien, og det er normalt at være med – uagtet hvordan det vil påvirke vedkommende. Her er værdisystemet fra livsverdenstænkningen så stærkt styrende, at andre muligheder kan virke helt forkerte.

Den begrænsede forståelse og erkendelse kan også komme til udtryk på en anden måde. Her har man som pårørende en tendens til at forstørre alting og lade alt handle om funktionsnedsættelsen. Man vil opleve sig selv som uundværlig, og andre kan aldrig tage godt nok vare på mennesket med funktionsnedsættelse.

Erkendelse kan også vidne om, at der ikke har været den fornødne hjælp til at imødekomme et livsvilkår, som ofte kræver professionel hjælp og guidning. Som alle andre mestringsstrategier kan erkendelsestypen være mere eller mindre hensigtsmæssig, men den giver altid mening for den pårørende, ligesom alle handlinger tager udgangspunkt i kærlighed for familiemedlemmet med funktionsnedsættelse og egne livsværdier og normer.

Er det synd, hvis man ikke er normal?

Jeg har mødt mange pårørende, som har været optaget af, at det er synd for deres familiemedlem med funktionsnedsættelse, at pågældende har begrænsende livsvilkår. Det kan give anledning til en årelang kamp for at forsøge at kompensere for ting, som ikke lader sig kompensere. Der er også risiko for, at man ikke får øje på det positive, som naturligvis også er en del af livet for mennesker med funktionsnedsættelse. At man ikke får øje på alt det, der fungerer, og på de små skridt, som føles helt fantastisk at være vidne til.

Hvis man vender det hele lidt på hovedet, kan man sige, at alle mennesker – funktionsnedsættelse eller ej – lever med de grundvilkår, de har, og dem skal man have det absolut optimale ud af. Er det ikke mere synd, hvis man forsøger at presse folk ind i en form, som pågældende ikke passer ind i? Hvornår får man så lov til at være sig selv? Og er det ikke først, når man som pårørende lader være med at ville ændre, forklare, forsvare og have skæve ambitioner på familiemedlemmets vegne, at man grundlæggende accepterer, hvem de er?

Det kan være svært at ændre sin tænkning, og det er lettere sagt end gjort. Det er grundlæggende værdier og normer, der i høj grad også hænger sammen med både livs- og systemverden, erkendelse og handicapforståelse, der er styrende for, i hvor stor udstrækning man er i stand til at søge det optimale i denne forbindelse.

Hvordan skabes bevægelsen fra normalt til optimalt?

Der er således forskellige barrierer, der står i vejen for, at man som pårørende kan tage det optimale perspektiv frem for det normale.

” Jeg glemmer aldrig, da min datter som 6-årig pludselig en dag selv stak en kartoffel på sin gaffel, eller da hun efter 8 år uden sprog pludselig sagde ”hej”

Hele livet bliver en ”kamp” om at få andre til at gøre, som man siger, for man ved selv bedst. Som pårørende med denne type af erkendelse, føler man sig ofte misforstået og i høj grad som offer i livet. Man kan altså sige, at jo lavere forståelse for funktionsnedsættelsen, des mere normalitet vil man tilstræbe og omvendt.

Det er vigtigt at understrege, at pårørende ikke selv vælger, hvilken type af erkendelse man har. Alle erkender i det tempo, de er parate, og en lav

Jeg glemmer aldrig, da min datter som 6-årig pludselig en dag selv stak en kartoffel på sin gaffel, eller da hun efter 8 år uden sprog pludselig sagde ”hej”. Øjeblikke, som absolut ikke er normale, men glæden er ikke mindre af den grund. Naturligvis vil det være at fortrække, at handicappet slet ikke eksisterede, men hvad er det, der får os til at synes, at det er synd? Er det fordi, vi tænker, at et ”normalt” liv har mere værdi end et optimalt liv? Og er det fordi vi tænker, at det normale liv er ”det gode liv”, og det optimale liv er det næstbedste liv?

Det stiller store følelsesmæssige og normative krav at forlade normalitetstænkningen og erstatte den med det optimale. Man skal både kunne arbejde med sin erkendelse og med at skabe en balance mellem livs- og systemverden – mellem hjernen og hjertet – og få øje på, at der er en 3. vej mellem den normale vej og den afvigende vej – den optimale vej.

Dette er en livslang opgave, som pårørende ikke kan løse alene. Der er brug for de professionelles hjælp.

Det vigtigste er at se bag om de pårørendes adfærd, når den ser urimelig og uforståelig ud og huske, at deres handlinger og tanker kommer fra livsverdenen - et andet værdisystem, hvor hjertet altid er på det rette, men måske lidt uhensigtsmæssige steder. Hvis man som pårørende skal kunne løfte blikket og få øje på andre perspektiver, kræver det, at man kan mærke, at de professionelle anerkender og validerer ens handlinger og beslutninger på en kærlig måde, samtidig med at der tilbydes et optimalt perspektiv.

Dette kan medvirke til at sænke de pårørendes parader, så deres udsyn bliver bredere. Hvis de professionelle på denne måde forholder sig optimalt til de pårørende, vil de pårørende i høje-

re grad lykkes med at forholde sig optimalt til både deres familiemedlem og til samarbejdet.

”Det er vel ikke så underligt, at man som pårørende søger forudsigeligheden i det normale, som er tryk og velkendt” – sådan indledes denne artikel. Her forudsættes det, at man kobler det normale med det trygge og det afvigende med det utrygge, men hvad så med det optimale?

Som pårørende ved man godt, at livet og vilkårene med et familiemedlem med funktionsnedsættelse langt fra er normale, men mange kan alligevel ikke lade være med at stræbe efter drømmen om det normale liv.

I denne stræben ledsages man, hvad enten man vil være ved det eller ej, af utrygheden, afmagten og frustrationen, fordi man et sted dybt inde ved, at det er en kamp, der ikke kan vindes. Måske betyder det i virkeligheden, at trygheden ligger i det optimale? Et sted hvor man kan give slip, stoppe kampen og lade ting og mennesker være, som de er. ■

NORMALITET I FORANDRING

I det daglige støder vi ofte på ordet "normal". Sommetider i forklædninger som "normalområdet" eller "normalfordeling". Kendetegnen for alle sammenhænge er dog, at det tages for givet, at vi ved, hvilken form for normalitet der omtales eller beskrives. Men hvad er normalitet egentlig for en størrelse, og hvordan har normalitetsbegrebet udviklet sig over tid? For at få svar på disse spørgsmål har jeg inviteret idéhistoriker og filosof Lars-Henrik Schmidt til en samtale online, som i sig selv er blevet en ny form for normalitet med behørig afstand, headset og afsprittede tastaturer.

Af Søren Lytzau, kandidat i pædagogisk sociologi, udviklingskonsulent i VISS

Normalitet som begreb - eller betegnelse

Vi er ikke mange minutter inde i samtalen, før Lars-Henrik Schmidt må korrigere mig, da jeg omtaler normalitet som et begreb. For ifølge Lars-Henrik Schmidt er normalitet ikke et begreb, men en betegnelse, der er knyttet til en række videnskaber. Man kan med andre ord ikke tale om én normalitet, men mere om forskellige normer og rammer, der er afhængige af det videnskabelige udgangspunkt. Dette er i overensstemmelse med den svenske socialantropolog Åsa Bartholdsson, som inddeler normalitet i beskrivende og foreskrivende.

Beskrivende normalitet er baseret på statistik, og kommer blandt andet til udtryk i forskellige diagnostiske systemer, som præcist og entydigt beskriver det normale. For at gøre dette må man forholde sig til afvigelser, og Lars-Henrik Schmidt understreger flere gange undervejs i interviewet, at man ikke kan adskille normalitet og afvigelse, da de er hinandens forudsætninger.

Foreskrivende normalitet er, modsat den beskrivende normalitet, flydende og udtrykker et givent samfund eller fællesskabs værdier og normer på et givet tidspunkt. Dette skyldes ifølge den norske sociolog Ingunn Moser, at normalitet ikke findes i sig selv, men skabes og genskabes hver dag. Normalitet er i den forståelse i konstant forandring, og påvirkes af tid og sociale rammer.

Lars-Henrik Schmidt vender tilbage til selve ordet "normal", som kommer fra det latinske ord "norma", der betyder et vinkelmål eller en rettesnor. Han fortolker dette som en ret vinkel, der er et billede på det normale. Jo mere der afviges fra den rette vinkel, jo større afvigelse fra det normale kan man således tale om.

Metaforen giver mig et klart billede på det normale som værende at foretrække frem for afvigelsen, men jeg er stadig nysgerrig på, hvordan man definerer, hvad der er normalt, og her er det nødvendigt at skue tilbage i historien.

Normalitetens udvikling historisk set

Ifølge Lars-Henrik Schmidt begyndte man i 1800-tallet at interessere sig for forståelsen af normalitet. Man havde også tidligere haft forestillinger om det normale, men disse var i store træk defineret særligt af kirken. Dette ændrede sig radikalt med etableringen af den moderne medicin, som i denne periode satte sig tungt på retten til samfundsmæssig indflydelse. Lægen kunne med sine udregninger, beskrivelser og vurderinger adskille det normale fra det patologiske, som man anså for behandlingskrævende. Dermed indledtes også den kamp om retten til at definere normaliteten, som en række forskellige videnskabelige diskurser har deltaget i lige siden, og hvor vinderen vist ikke endegyldigt er kåret endnu.

I årene efter Anden Verdenskrig kom forståelsen af normalitet igen til diskussion, og særligt to franskmænd kom til at spille en afgørende rolle i den forbindelse. I første omgang satte filosof og læge Georges Canguilhem (1904 – 1995) gang i diskussionen, og han fik snart følgeskab af sin elev, filosof og idéhistoriker Paul-Michel Foucault (1926 – 1984). Begge udgav adskillige værker om emnet, som både var en omfattende kritik af det hidtidige normalitetsbegreb, men også et forsøg på at genopfinde normaliteten. Særligt Foucault satte forståelsen af normalitet og sundhed ind i en historisk kontekst, som har givet genlyd helt frem til vores tid. Han beskrev således, hvordan udbredelsen af en række epidemier i det 18. århundrede gav anledning til en ny politisk sygdomsbevidsthed (Foucault, 2000) der modsat tidligere, hvor en sygdom skulle følge sit normale helbredsforløb, nu blev et anliggende for staten. De aktuelle diskussioner om håndteringen af Covid-19 pandemien er på mange måder en gentagelse af historien.

Den medicinske videnskab leverede den skelnen mellem det normale og patologiske, som blev et centralt omdrejningspunkt for videnskabeliggørelsen og organiseringen af det moderne samfundsliv.

I løbet af 1960'erne opstod den antipsykiatriske bevægelse anført af den sydafrikanske psykiater David Cooper (1931 – 1986) og den skotske psykiater Ronald David Laing (1927 – 1989), som satte spørgsmålstegn ved den opfattelse af normalitet, som fortsat blev defineret af den medicinske videnskab. Foucault tilføjede nye perspektiver på denne debat ved at henvise til, at medicin oprindeligt er en social praksis, og at såvel hospitalet som lægeklinikken kun er delelementer heri. Begge har til formål at sikre såvel statens befolkningsgrundlag som arbejdskraft til industrien. Med andre ord så har den medicinske videnskab, med sine diagnosesystemer og kriterier for det normale og abnorme, været en forudsætning for skabelsen af det selvsamme samfund, som kritiserer modsætningsforholdet mellem det normale og abnorme.

Den historiske udvikling af normalitetsforståelsen er altså tæt knyttet til udviklingen af det moderne samfund, og det, som var en afvigelse for 30 år siden, kan betragtes som normalt i dag. Homoseksualitet er et klassisk eksempel på dette, og selvom de fleste i dag nok betragter homoseksualitet som en del af normaliteten, blev homoseksualitet først i 1981 fjernet fra Sundhedsstyrelsens liste over sindssygdomme (LGBT.dk, 2021).

Men det forholder sig også omvendt, hvilket illustreres af det stigende antal diagnoser, som anvendes til at forstå, men også til at klassificere mennesker og få dem til at passe ind i ydelsespakker og målgrupper. →

De store tals lov

Lars-Henrik Schmidt holder en pause i talestrømmen, hvilket giver mig mulighed for at samle tankerne, og jeg kommer til at tænke på, at den norske socialantropolog Thomas Hylland Eriksen har skrevet noget i retning af, at "du er fri til at vælge, men hvis du vælger noget radikalt anderledes end andre, så må der være noget i vejen med dig". Normalitet er i denne betragtning tæt knyttet til kvantitet, og jo flere der gør det samme, jo mere normalt må det i givet fald være.

Lars-Henrik Schmidt omtaler normalitet som de store tals lov og illustrerer dette med en fortælling fra det franske militær, hvor man jo naturligt nok rekrutterede unge mænd med forskellig højde. For at finde ud af hvor mange forskellige størrelser uniformer, der skulle fremstilles, stillede man de unge mænd op på en lang række, og på den måde fik man det, som inden for statistikken benævnes en normalfordeling. En normalfordeling illustreres som en klokkeformet kurve med flest observationer i midten og få i yderkanterne (se figur 1). På baggrund af denne normalfordeling kunne man således få fremstillet uniformer, som med stor sandsynlighed også ville passe kommende unge mænd i det franske militær. Princippet anvendes i øvrigt til sociologiske analyser af alt fra skostørrelser til varigheden af en tur i et byggemarked.

Lars-Henrik Schmidt påpeger, at denne form for statistik har en bagside, da man netop dyrker flertallet, der således defineres som et billede på normalitet.

Afviserne risikerer at blive udstødt, og hvem kender ikke til eksempler på udstødelse i skoleklasser, hvor den mindste dreng bliver betragtet som en afviger, hvilket han jo i statistisk sammenhæng også er. Problemet er blot, at det kan få en afsmittende effekt på andres opfattelse af ham. Det er med andre ord lettere at være som flertallet.

Statistik fra normalfordelinger anvendes i stor stil overalt i samfundet, eksempelvis til beregning af både madrationer på plejecentre til personaletimer i en daginstitution. Normalitet bliver dermed et redskab til planlægning af ressourcefordeling i et samfund, og måske giver det god mening, men spørgsmålet er, hvilken betydning normalitet får, når det kommer til menneskers adfærd.

Normalitet på skrump

De fleste mennesker forsøger at overholde de love og regler, der er gældende for det samfund, som man er en del af. Overholdelsen sker måske for at undgå den retslige straf, som en overtrædelse kunne medføre, eller også føler man sig moralsk og etisk forpligtet. Uanset hensigten så lægger vi mærke til mennesker, som bryder regler og normer, og disse udskilles ofte som afvigere.

Er afvigelsen tilstrækkelig voldsom eller i modstrid med medicinske eller samfundsmæssige normer for normalitet, omtales denne som en patologi, og homoseksualitet er tidligere nævnt som et historisk eksempel på dette. Men også i dag oplever mennesker med forskellige mindre synlige

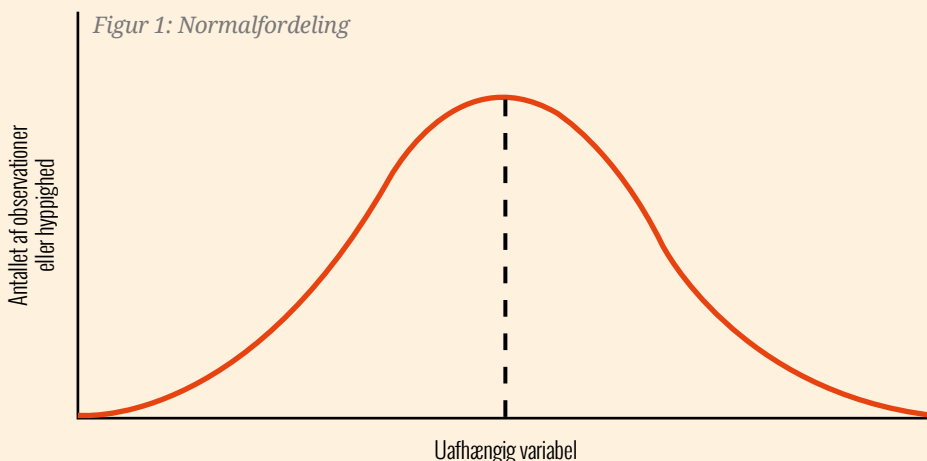
handicaps varierende grader af eksklusion med den manglende anvendelse af mundbind i offentlig transport som det seneste eksempel. Som samfund har man lovgivet sig ud af, hvad der er normalt, og det er således ikke normalt at tisse i parken, selvom alle har gjort det, og derfor får du en bøde, hvis myndighederne observerer, at du gør det.

Andre overtrædelser af normalitet giver ikke bøder, men medfører måske eksklusion, og et eksempel på dette kan være støjende adfærd hos et barn med ADHD, som sendes ud af klassen. ADHD har været og er fortsat til voldsom debat, og ser man på statistikken, så taler denne da også sit tydelige sprog. Antallet af personer i behandling med medicin mod ADHD var i 2010 tidoblet på ti år (Sundhedsdatastyrelsen, 2010), og selvom der også er en sammenhæng med nye diagnostiske kriterier, er der måske også en sammenhæng til den aktuelle forståelse af normalitet.

Ifølge Lars-Henrik Schmidt er der belæg for at sige, at forståelsen af, hvad der er normalt, er blevet mere smal i de senere år. Dette kan ifølge ham blandt andet ses som en konsekvens af vores øgede opmærksomhed på eksempelvis ligestilling og dyrkelsen af personlige dyder, men også som en generel samfundsudvikling, hvor den afvigende adfærd kan diagnosticeres og anskues som et patologisk fænomen - eller idealiseres som en adfærd, der gør individet unikt.

Vi udfordrer normaliteten blot for at finde ud af, at vi faktisk er en del af denne, når vi opdager, at alle andre også dyrker de samme enestående interesser som os selv, eller tager på ferie i de samme små franske bjergbyer for at smage på det autentiske og oprindelige Frankrig.

En smal forståelse af normalitet giver tilsvarende flere former for afvigelser, og i et samfundsmæssigt perspektiv kan dette være udfordrende, da der skal sættes langt flere ressourcer af til at håndtere disse afvigelser, i et forsøg

på at efterleve vores forestillinger om moral og etik, hvor alle mennesker, normale som afvigere, skal inkluderes på egne præmisser.

Normalitet defineres ikke længere af kirken, og selv den medicinske definition af normalitet er i de seneste år kommet under et stigende pres.

Det normale er ikke en entydig størrelse, men en flydende betegnelse, som er i konstant forandring, og under skrivningen af denne artikel har jeg helt naturligt iført mig mundbind, hver gang jeg har forladt mit kontor, ligesom jeg holder afstand til andre mennesker i supermarkedet, som det mest normale i verden.

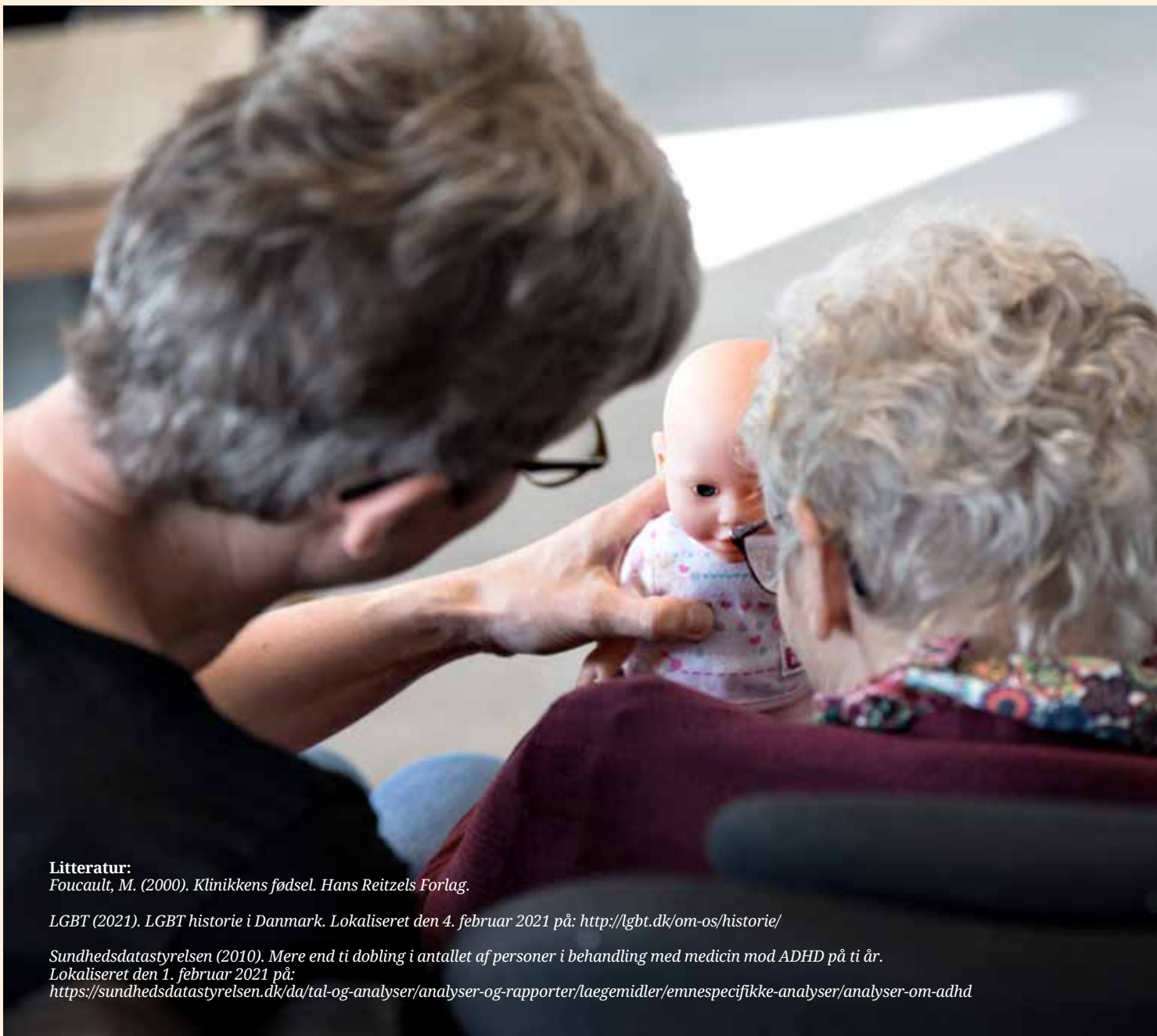
Begge handlinger er eksempler på, at normalitet ikke udelukkende forandres over længere tidsperioder, men ofte sker i spring, der affødes af større ændringer i samfundet.

Det unormale i dag kan således være helt normalt i morgen, og værnet mod overgreb i normalitetens navn er moral og etik, hvorfor disse begreber og værdier altid bør være en del af kommende diskussioner om normalitet.

I dette perspektiv skal pædagogikken finde sin plads, og ifølge Lars-Henrik Schmidt skal pædagogikken indrette sig efter, at alle er forskellige fra alle andre.

Det er med andre ord normalt at være unormal, men alligevel ender vi alle som et punkt på en normalfordelingskurve, og normalitet befinder sig på et kontinuum, hvor vi selv og andre for en stund er med til at definere det normale i en given situation.

Mit forsøg på at finde et svar på, hvad normalitet er for en størrelse, har bragt mig langt rundt i både historien og filosofien, og konklusionen er, at normalitet befinder sig på et kontinuum, hvor vi selv og andre for en stund er med til at definere det normale i en given situation. ■

Litteratur:

Foucault, M. (2000). *Klinikkens fødsel*. Hans Reitzels Forlag.

LGBT (2021). *LGBT historie i Danmark*. Lokaliseret den 4. februar 2021 på: <http://lgbt.dk/om-os/historie/>

Sundhedsdatastyrelsen (2010). *Mere end ti-dobling i antallet af personer i behandling med medicin mod ADHD på ti år*.

Lokaliseret den 1. februar 2021 på:

<https://sundhedsdatastyrelsen.dk/da/tal-og-analyser/analyser-og-rapporter/laegemidler/emnespecifikke-analyser/analyser-om-adhd>

UDBUD 2021

Kurstitel	Underviser	Dato	Frist	Kursusnr.
Efteruddannelse i integrativ neuropædagogik	Uddannelsesteam	1. gang 30-08-2021	30-06-2021	21-02-S
Styrk din praksis i arbejdet med autister	Johanne Pontoppidan, Lotte Avnby, Trine Lilliendahl Hansen	1. gang 19-08-2021	15-07-2021	21-16-S
Efteruddannelse i sanseintegration	Uddannelsesteam	1. gang 23-08-2021	19-07-2021	21-15-S
Grundlæggende medicinkursus	Susanne Christina Drachmann	21-09-2021- 22-09-2021	17-08-2021	21-19-S
Introduktion til integrativ neuropædagogik	Lotte Behrend	29-09-2021- 30-09-2021	25-08-2021	21-22-S
Sorg og tab hos mennesker med udviklingshæmning	Line Rudbeck	04-10-2021	30-08-2021	21-04-S
Demens og udviklingshæmning	Susanne Christina Drachmann	26-10-2021	21-09-2021	21-20-S
Seksualitet og intellektuel funktionsnedsættelse	Lotte Avnby	15-11-2021	11-10-2021	21-21-S
Udviklingsbaseret neuroaffektiv pædagogik	Birte Norlyk Christina G. Pedersen	16-11-2021- 17-11-2021	12-10-2021	21-11-S
Genopfriskning af neuropædagogik	Trine Lilliendahl Hansen	23-11-2021- 24-11-2021	19-10-2021	21-07-S
Udviklingsbaseret neuroaffektiv psykoterapi	Christina Gundgaard Pedersen	14-12-2021- 15-12-2021	09-11-2021	21-12-S

SPÆNDENDE FREMTID

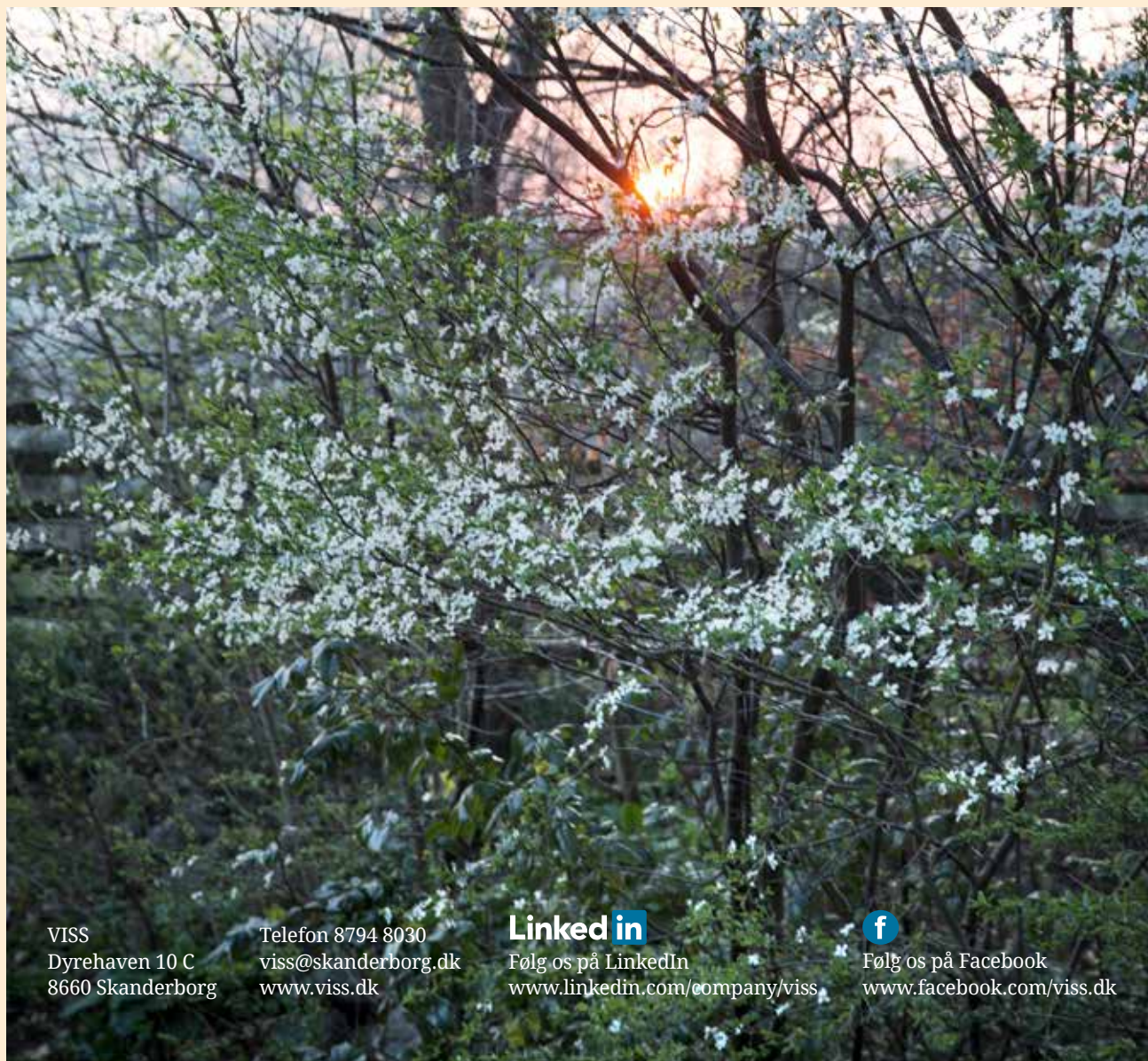
Næste blad, som udkommer i juni 2021, med et spændende og relevant tema. Modtag VISS bladet gratis med posten tre gange om året, send din adresse til viss@skanderborg.dk.

Du kan som sædvanlig downloade bladet på hjemmesiden, ligesom du kan få overblik over VISS' udbud via hjemmesiden. Hvis din arbejdsplads ikke modtager bladet, så kontakt os på 8794 8030.

Tjek og tilmeld dig VISS' efteruddannelses tilbud på www.viss.dk.

VISS – viden i fællesskab

Ønsker du viden og inspiration til det daglige arbejde med mennesker med nedsat fysisk og psykisk funktionsevne, så tilmeld dig VISS' nyhedsmail på www.viss.dk.

VISS
Dyrehaven 10 C
8660 Skanderborg

Telefon 8794 8030
viss@skanderborg.dk
www.viss.dk

LinkedIn
Følg os på LinkedIn
www.linkedin.com/company/viss

f
Følg os på Facebook
www.facebook.com/viss.dk